

DOI: 10.32347/2786-7269.2026.16.718-724

УДК 327:341.3

к.іст.н., доцент **Стеценко С.В.**,
stecenko.sv@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0001-5290-3242,
Київський національний університет будівництва і архітектури

СУБСТАНТИВНА РОЛЬ НАРАТИВІВ У ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУРСАХ: КОМУНІКАТИВНІ ПЕРЕВАГИ

Наратив російсько-української війни в різних трактуваннях присутній в національних та геополітичному дискурсах з відповідною оптикою та конотацією щодо воюючої України. Актуалізована нині тенденція геополітизації міжнародних відносин в поліцентричному світі важливим джерелом сили визначає національні версії власної історії та їх перемогу у публічному дискурсі.

В дискурсах про Україну, що змінює світ, про діалогічність можливостей і трансформацій повоєнного розвитку все більше уваги різними політичними акторами приділяється комунікативним перевагам наративів. В статті дається визначення політичного наративу. В загальному вигляді авторська позиція зводиться до розуміння під наративом історій, що використовуються політичними акторами для переконання інших у належній підтримці.

Грунтовно аналізуються «сильні» сторони наративу як пізнавального конструкту. Ключового значення в якості символічного оформлення політичних цілей і цінностей наративам надає апеляція до ментальних особливостей людей, повсякденного рівня їх культурних орієнтирів та ідентитетів. Мовленеві оповідальні конструкції наративів містять значні переваги в інтерпретації та культурному розкодуванні суспільством смислів політичних посилів в порівнянні з ідеологічно визначеними й доктринально закріпленими в державних рішеннях цілями і цінностями.

В статті на емпірично верифікованому матеріалі показано, що ідеологічні декларації та настанови, стверджуючи беззаперечні значення та наполягаючи на обов'язковій каузальності того, що відбувається, пропонують громадянам не смисли, а заздалегідь сформовану істину. Навіть на фоні активної державної пропаганди та агітації це підвищує рівень відчуженості у взаємовідносинах суспільства і держави. Констатується політична периферизація ідеологій.

Висвітлено новий функціонально-рольовий профіль наративів, пов'язаний з їх перетворенням із допоміжного інструменту в самостійний та впливовий спосіб означування політичних явищ. Протестно-перформативні практики «картонкового майдану» розкрили наративну спроможність щодо формування солідаризації громадян у певних співтовариствах з політично окресленими цілями. Крім того, були сформовані іміджеві конструкції щодо інститутів та

провідних акторів, внаслідок чого відбувся перехід від концептуального до знакового символізму наративів з інкорпорацією емоційних реакцій та вражень.

Окремий ракурс аналізу теми відрізняє наративний обіг у внутрієлітарному середовищі на фоні так званого «міндічгейту».

Ключові слова: російсько-українська війна; наратив; національний наратив; публічний дискурс; політичний актор; комунікативні переваги.

Актуальність зумовлена набуттям наративним фактором дискурсивних практик інституційного характеру. Ці пізнавально-оповідальні конструкції утримують ряд комунікативних переваг в символічному оформленні політичних цілей та цінностей.

Дослідницький інтерес з боку українських вчених до проблем інкорпорації наративів в публічний простір виражений з акцентацією на їх мобілізаційно-риторичних характеристиках. Проблематика найбільш успішно розробляється в предметному полі державного управління. [1, с. 287] Однак, комунікативні переваги наративів в порівнянні з доктринальними конструктами, які у воєнних умовах залишились на периферійних позиціях, все ще недостатньо досліджені і вимагають подальшої розробки.

Мета: проаналізувати комунікативні особливості наративів та з'ясувати їх переваги, зокрема в українському національному дискурсі.

Методи та методологія. Використано інституційний, структурно-функціональний, історичний та порівняльний методи дослідження. Вказані методологічні підходи дозволили проаналізувати трансформаційну динаміку наративного фактору публічних комунікацій у відносинах влади і суспільства, а також у внутрієлітарному середовищі.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах безпекових викликів та волатильності проєктів майбутнього все більше уваги з боку різних політичних акторів приділяється конструюванню та застосуванню в управлінні публічними комунікаціями держави і суспільства політичних наративів. Ці нематеріальні ресурси розвитку в якості оповідальних конструкцій володіють значними перевагами в інтерпретації та донесенні політичних меседжів.

Сучасна геополітизація міжнародних відносин в поліцентричному світі надає релевантності концепту Джозефа С. Ная про «м'яку силу» як форму політичної влади зі здатністю використовувати нематеріальні ресурси. Важливим джерелом сили розглядається перемога тієї чи іншої «історії», а національні коментарі до неї - чимось на зразок валюти. [2]

Наративи розширюють публічне дискурсивне різноманіття, апелюючи до ментальних особливостей людей, їх культурних орієнтацій та повсякденних ідентифікаційних моделей. Ті з них, які суперечать суспільним ідентифікаційним

моделям, обумовлюють спротив будь-яким риторичним, пропагандистським інструментам. Будучи гнучкими та дохідливими інструментами донесення політичних цілей та цінностей, наративи сприяють підвищенню мобілізації громадян.

Масштабована цифровізація політики не змінила сталого впливу на людську свідомість внутрішніх механізмів смислонаповнення. Комунікативних переваг наративам додає і фактор ослабленого потенціалу відомих ідеологічних конструктів. Наративи переважають ідеологічні впливи внаслідок зосередженості на індивідуалізації форм світосприймання, в той час, як ідеологія конституює орієнтири на трансформацію політичних інститутів та має з опорою на однозначно, беззаперечно трактовані смисли та пріоритети. Ідеологічна аргументація постає дистанційованою від декларованих принципів й такою, що емпірично не відстежується у повсякденному житті.

Наративи навпаки апелюють до близьких та зрозумілих, зокрема і архетипно-сталих значень, що вміщують як конкретні явища, так і трактування світобудови. Їх відрізняє своєрідна цілісність, гнучке і плинне співвідношення політичного та побутового.

Російсько-українська війна обумовила найвищий рівень опірності українців будь-яким пропагандистським псевдоісторичним наративам, що претендують на символічне домінування чи утвердження дихотомічних форм інтерпретацій політичної історії. Сучасний австрійський історик А. Каппелер, який дослідив російсько-українські взаємозв'язки від середньовіччя до сучасності, акцентує їх асиметричність, а також фіксує бінарність українського національного наративу та російського імперського. [3, с. 146] Український національний наратив базується на історіософській парадигмі М.Грушевського про окремішність, тяглість та неперервність української історії.

Великий масив драматичних та геноцидальних подій української історії присутній в національному наративі в контексті постколоніального дискурсу. Все ще гострим залишається питання щодо доречності-недоречності вживання поняття «колоніалізм», а також визначення понять «внутрішня» та «зовнішня колонізація» через протиставлення європейського та російського імперського досвіду.

Російський імперіалізм історично своєрідно здійснював завоювання сусідніх територій. Якщо «жорстка» мілітарна сила не досягала бажаного, він вдавався до культурної політики («м'якої сили») зі сконструйованим міфом переваг «великої культури». Наратив величі російської літератури донині камуфлює імперську владу. За будь-якої нагоди посилюється російська риторика про історичну єдність і «один народ».

Сучасному російському дискурсу з жорсткою державною опікою-цензурою, на відміну від британського і французького постколоніальних дискурсів, не властива рефлексія щодо появи колоніальної експансії: «Тут націоналізм експансії маскується захисним націоналізмом». [4, с. 124]

В такому підході вловлюється прагнення «зняти» питання про зовнішню російську колонізацію через риторичний прийом конструювання уявної різниці з європейською зовнішньою колонізацією. Формується дискурсивна влада «над реаліями історичного, культурного, соціального життя і – через владу» [5, с. 41] – відтворення колонізації: і зовнішньої і внутрішньої. Загалом, продовження досліджень постколоніальних студій в предметному полі гуманітарних та соціальних наук необхідне щоб «відірватися від травматичного минулого й визволити сучасність». [6, с. 14]

Українські майдани вивищилися над травматичним минулим та продемонстрували візію ідентичності проєкту майбутнього. Наративи майданних періодів пристосували свій функціонал до нових механізмів вироблення державної політики та відповідного типу публічних комунікацій. «Картонковий майдан» показав, що наративи здатні коригувати і різко розвертати масову свідомість від беззастережної підтримки влади до загроз протестного радикалізму щодо конституційного порядку. [7] В організації та управлінні антикорупційним дискурсом політичній владі превентивно не вдалося заручитися довірою громадян, показати повагу держави до громадянських прав та політичної участі громадян.

Політичні меседжі щодо зміни підпорядкування незалежних антикорупційних органів «картонковий майдан» інтерпретував як втрату громадянської відповідальності з боку політичних інститутів. Лауреати Нобелівської премії Д. Аджемоглу та Дж. Робінсон визначають такі події у взаємовідносинах суспільства і держави через символізм «закутої держави» [8, с. 37], яка надає перевагу екстрактивним, а не інклюзивним інститутам, що забезпечують верховенство права.

Короткотерміновий політичний проєкт, що викликав кризу легітимації політичного режиму, зник з публічного дискурсу під тиском неформального «картонкового майдану» та інтерактивних публічних комунікацій суспільства і влади з включеністю президентської процедури ветовання, що показало політичний смисл конституціоналізму, а також додало іміджевих бонусів провідному політичному актору.

Таким чином, сучасні реалії здатні продемонструвати, що використання політиками наративних практик зміцнює правлячий режим. З іншого боку, політичними акторами боротьба за інтерпретацію соціальної реальності розглядається як базове обґрунтування своєї політичної активності та джерело

постійного маневрування в сфері державної влади. Цей процес супроводжується посиленням маніпулятивних форм правління, що розширює латентні механізми політичного домінування та посилює дистанціювання громадян від здійснення політичної влади.

Символічне просування елітами своїх цілей і цінностей натякає суспільству на елітарні статусні диспозиції у сфері завоювання і здійснення влади, у посиленні переговорних позицій, у врегулюванні та управлінні політичними конфліктами.

Великі корупційні звинувачення щодо української еліти відкрилися на фоні «міндічгейту». Внутріелітарний нарративний обіг, як стало зрозуміло із заяв антикорупційного органу (НАБУ), включав недекларовані мікрополітичні комунікації неконституційного характеру. Неформальний профіль цих практик сприяв отриманню прибутків від корумпованих відносин з бізнесом та владою. Соціологічне опитування, проведене Київським міжнародним інститутом соціології в грудні 2025 р., засвідчило високий рівень обізнаності українців про антикорупційне розслідування поряд зі зниженими політичними оцінками дій влади. [9]

Висновки. Наративи завжди супроводжували політичні проєкти влади, однак, реалії сьогодення потребують більш масштабного та системного їх використання. Наративний фактор, один із ключових нематеріальних ресурсів розвитку, стає умовою управління публічною та державною політикою.

Перспективи подальших досліджень. В піднятій проблематиці залишається значна кількість наукових лакун, які пов'язані з багатовіковою історією суперництва держави і суспільства у сфері формування публічного дискурсу, що лежить в основі підтримки політичного порядку та розвитку незалежно від форми політичних режимів. Залишається актуалізованим також емпіричне наповнення теоретичних положень.

Список використаних джерел:

1. Статівка Н.В. Роль інклюзивних комунікацій та стратегічного наративу в публічному управлінні в умовах воєнного стану і умовах надзвичайних ситуацій. Державне будівництво. 2024. № 2 (36). С. 287–306. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/25948/23281> (дата звернення 15.02.2026)
2. Nye J. The Meaning of Soft Power. TEDGlobal 2010 Conference. URL: https://www.ted.com/talks/joseph_nye_global_power_shifts (дата звернення 15.02.2026)
3. Каппелер, Андреас. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності / Андреас Каппелер; пер. з нім. В. Кам'янець. – Чернівці: Книги – XXI. 2019. – 320 с.
4. Лютий Т. Культура принад і спротиву. – К. Темпора, 2020. - 576 с.
5. Гундорова Тамара. Транзитна культура і постколоніальна травма / Тамара Гундорова. – К.: Віхола, 2024. – 272 с. – (Серія «Життя»).
6. Там само.

7. Усі чотири українські революції досягли своєї мети. URL: <https://surl.li/mnqznl> (дата звернення 15.02.2026)
8. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Вузький коридор. Держави, суспільства і доля свободи / пер. з англ. Г. Шпак. К.: Наш формат, 2020. 520 с.
9. Сприйняття антикорупційного розслідування в рамках «плівок Міндіча». URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1570&page=1> (дата звернення 15.02.2026)

Associate Professor **Stetsenko Svitlana**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

THE SUBSTANTIVE ROLE OF NARRATIVES IN POLITICAL DISCOURSES: COMMUNICATIVE ADVANTAGES

The narrative of the Russian-Ukrainian war in different interpretations is present in national and geopolitical discourses with the corresponding optics and connotations regarding warring Ukraine. The currently actualized trend of geopoliticization of international relations in a polycentric world is an important source of power that determines national versions of one's own history and their victory in public discourse.

In discourses about Ukraine, which is changing the world, about the dialogic nature of opportunities and transformations of post-war development, various political actors are paying more and more attention to the communicative advantages of narratives. The article provides an interpretation of the political narrative. In general, the author's position is reduced to understanding the narrative of stories used by political actors to convince others of proper support.

The "strengths" of the narrative as a cognitive construct are thoroughly analyzed. Appealing to the mental characteristics of people, the everyday level of their cultural orientations and identities gives narratives special importance as a symbolic design of political goals and values. Speech narrative constructions of narratives contain significant advantages in the interpretation and cultural decoding by society of the meanings of political meetings in comparison with ideologically determined and doctrinally fixed goals and values in state decisions.

The article, based on empirically verified material, shows that ideological declarations and instructions, asserting indisputable meanings and insisting on the mandatory causality of what is happening, offer citizens not meanings, but preformed truth. Even against the background of active state propaganda and agitation, this increases the level of alienation in the relationship between society and the state. The political peripheralization of ideology is noted. The new functional-role profile of narratives, related to their transformation from an auxiliary tool into an independent and influential way of marking political phenomena, is highlighted. The protest-performative practices of the "Cardboard Maidan" revealed the narrative capacity to form the solidarity of citizens in certain communities with their politically defined

goals. In addition, image constructions regarding institutions and leading actors were formed on the Maidan, as a result of which there was a transition from conceptual to iconic symbolism of narratives with the incorporation of emotional reactions and impressions.

A separate perspective of the analysis of the topic distinguishes the narrative circulation in the intra-elite environment against the background of the so-called "mindichgate".

Key words: Russian-Ukrainian war; narrative; national narrative; public discourse; political actor; communicative advantages.

REFERENCES:

1. Stativka N.V. Rol inklyuzyvnyh komunikatsii ta strategichnogo naratyvu v publichnomu upravlinni v umovah voennogo stanu i umovah nadzvychaynyh situatsiy. *Derzhavne budivnytstvo*. 2024. № 2 (36). P. 287–306. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/25948/23281> (application date 15.02.2026) {in Ukrainian}
2. Nye J. The Meaning of Soft Power. TEDGlobal 2010 Conference. URL: https://www.ted.com/talks/joseph_nye_global_power_shifts (application date 15.02.2026) {in English}
3. Kappeler Andreas. Narivni braty. Ukraintsi ta rossiyany vid serednjovichcha do suchasnosti / Andreas Kappeler; per. z nim. V. Kam`yanets`. – Chernictzi: Knygy – XXI. 2019. – 320 p. {in Ukrainian}
4. Lyutyi T. Kultura prynad i sprotyvu. – K. Tempora, 2020. - 576 p. {in Ukrainian}
5. Gundorova Tamara. Tranzytna kultura i postkolonialna travma / Tamara Gundorova. – K.: Vihola, 2024. – 272 p. – (Seriya «Zhyttya»). {in Ukrainian}
6. Ibid.
7. Usi chotyry revolyutsii dosyagly svoei mety. URL: <https://surl.li/mnqznl> (application date 15.02.2026) {in Ukrainian}
8. Adjemoglu Д., Robinson Dj. Vuz`kiy korydoe. Derzhavy, suspil`stva i dolya svobody / per. z angl. G. Shpak. K.: Nasha Format, 2020. 520 p. {in Ukrainian}
9. Sprynattya antykoruptsiynogo rozsliduvannya v ramach “plivok Mindicha”. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1570&page=1> (application date 15.02.2026) {in Ukrainian}